

S6E7. Leonhard Seppala og Togo: Slædehunden, der redede Nome

Du lytter til Den Yderste Grænse. Jeg hedder Bjørn Harvig. I denne sjette sæson dykker vi ned i de mest utrolige overlevelseshistorier på ekspeditioner og eventyr. Vi starter på et frossent, men usikkert hav. Stormen raser over Alaska. Det er året 1925, og midt på isen kører nordmanden Leonhard Seppala og råber opmuntrende til sine slædehunde. Troels, hvad sker der ude på isen?

Jamen, vi møder jo Seppala ude på isen på Norton Sound i 50-60 minusgrader. Der er vindstød af stormstyrke, som gør, at kuldegraderne bliver fuldstændig umenneskelige. Og Seppala er ude på denne her mission, han er blevet udvalgt til, der skal redde indbyggerne i den by, der hedder Nome, som er en af de største byer i det nordlige Alaska på det tidspunkt. Han skal redde dem fra en sygdom, der er brudt ud i byen, der primært truer børnene. Og den difteri, som jo er en form for dødelig halsbetændelse. I 1925, hvor det her det foregår, der kan hverken skibe eller fly eller toge nå frem til et sted som Nome, som ligger fuldstændig øde og isoleret. Så alt afhænger af, at Seppala og hans hunde - og specielt hans lederhund, som hedder Togo - kan nå frem med vaccinen i rette tid, inden der dør en masse børn og måske også voksne.

Troels Matz, velkommen! Nu har du fortalt, hvad der skal ske i dag, men vi skal også lige have introduceret dig. Du er ansat i Spejder Sport, og du har igennem fem år selv arbejdet som hundekører i svenske Jämtland. Troels, fortæl om scenen derude. Vi står ude på Norton Sound. Og jeg forestiller mig, at du har ikke selv været der som slædehundekusk, men du har også selv været ude, hvor det river og rusker. Og Seppala er ude et meget farligt sted, må man sige.

Ja, Seppala er jo tvunget ud på havis, som er fuldstændig uforudsigelig og ustabil. Der er enorme kræfter på spil i havis, der er påvirket af strømme. Så i virkeligheden ved han ikke, hvornår der pludselig kan åbne sig enorme sprækker, som ham og hundene og også den fuldstændig vigtige og dyrebare vaccine kan ryge ned i. Isen kan også forme sig og pludselig lave kæmpe forhindringer. Han må zigzagge sig igennem. Og han er også fuldstændigt prisgivet af, at Togo, hans lederhund, ligesom kan holde snuden i sporet og finde vej tilbage over Norton Sound i mørke og i storm.

Hvorfor er han tvunget ud på Norton Sound?

Jamen, det er han, fordi Norton Sound er en genvej, der, for hver gang man tager den, så sparer man en hel dag. Og nede i hans slædepose ligger der en metalcylinder, som vejer 5-6 kilo, som er fyldt med vaccine imod differi. Og fordi det er så koldt, som der er i Alaska på dette tidspunkt... Der er koldere, end der har været i mands minde. Vi er nede i 40-50-60 minusgrader, og oveni det er der vind. Det gør også, at vaccinen er i enorm risiko for simpelthen at fryse til og gå til. Og det ville jo have været katastrofalt, hvis man var nået frem med en ubrugelig vaccine. Så Seppala har ikke andet valg. Men han er samtidig også en af de eneste i hele Alaska, som er vant til at tage denne her livsfarlige genvej ud over Norton Sound.

Hvad er det, der så gør, at du er så fascineret af denne historie, Troels? For det er måske ikke så mange mennesker i Danmark, der kender den, men du har et ret indgående kendskab til den. Hvor kommer det fra?

Jamen, det er jo sådan, at jeg havde en mormor, som kom fra Norge. Så når man var ude hos min mormor morfar, var bogreolerne fyldt af de klassiske historier om Amundsen og Nansen og Helge Ingstad, som var de her gamle 50'er/60'er-eksemplarer, som var godt gulnede og fyldt med sort-hvide billeder af de her polarhelte, som jeg som helt lille sad og bladrede i og kiggede billeder i. Og da jeg blev stor nok til at læse det her lidt gammel norske, så slugte jeg de her historier råt. Og jeg endte også senere med at læse om Knud Rasmussen og nogle af de danske ekspeditionsfolk.

Og der var heldigvis ikke nogen vaccine mod det dér.

Nej, for det her med hundekøring er jo sådan en - siger mange - bacille, der går i blodet på én, når man først er kommet ind i det. Og der endte jeg også. Men i hvert fald, det jeg fandt ud af, da jeg sad og trawlede de her bøger igennem igen og igen og igen, det var, at det, der sådan ligesom gjorde alt det her muligt, det var de her hunde og denne her teknik, man skulle mestre. Og det er jo det, der har gjort alle de her polareventyr muligt. Uden hunde, uden slæder og uden viden, så var der ingenting, der var sket. Amundsen var for eksempel aldrig nået til Sydpolen, og Seppala var aldrig nået frem til

Nome med vaccinen. Så det er simpelthen bare en dybt fascinerende ting for mig det her.

Og så havner du selv i Nordsverige som hundefører, kalder du det selv?

Ja, ja.

Og hvordan havner man så dér?

Jamen, det var lidt et tilfælde, at jeg engang så et opslag om, at der var nogle, der søgte nogle hjælpere til det her. Og det blev jeg selvfølgelig nødt til at reagere på. Og allerede den første vinter, hvor jeg var endt i Jämtland, som ligger sådan i fjeldverdenen midt i Sverige, så var jeg blevet dybt smittet med denne her hundekører-bacille og lærte ligesom håndværket på den hårde måde fra bunden og fik al skælduden af de lidt mere garvede folk. Og før jeg havde set mig om, så var jeg jo ude at køre i fjeldet hver eneste dag.

Og nu nævner du selv det her med hundene. Fascineret også - og det ved jeg, du har været, Troels, for jeg kender dig: Denne her fascination af arbejdet. Samspillet mellem hundene og dig selv som hundefører. Og det har vi faktisk lidt lyd på, for det er jo sådan, at der for blot to år siden i 2019 blev lavet en film om Seppalas rejse med vaccinen. Den hedder Togo, og den har den berømte skuespiller Willem Dafoe i hovedrollen. Og vi skal lige tilbage til den scene, du startede med, ude på Norton Sound. Her har vi Dafoe som Seppala og en peptalk til hundene.

"Seppala, the driver, Fritz and Sally, Molly and Red and Togo, the great Togo in lead, be all in their flowing water bowls freshly remembered. And dogs in Nome, now abed, shall think themselves accursed they were not here. We few, we happy few, we band of champions!"

Var det sådan, det foregik, Troels?

Ingen ved det jo helt, for det er jo en hemmelighed nok mellem Togo og Seppala. Men der er ingen tvivl om, at når man er ude at køre med sit spand af hunde, og det brænder lidt på, og det er koldt og hårdt og træls det hele, så vil man som hundekører stå bag på

slæden og snakke med sine hunde. Man vil råbe til dem. Man vil måske snakke lidt med den enkelte hund, der måske har det lidt hårdt. Og man vil for alt i verden lyde positiv og overskudsagtig, fordi hundene har jo en fantastisk fornemmelse for at aflæse dig som menneske, hvordan du har det. Og din moral og dit humør er altafgørende for, at de er glade og villige og motiverede til at fortsætte. Så der er ingen tvivl om, at Seppala helt sikkert har holdt en peptalk af den anden verden, da han stod derude på Norton Sound, og det hele var ved at brænde på.

Så det er ikke sikkert, at der nødvendigvis har gået Hollywood i den her? Altså, han står og kalder deres navne specifikt.

Lige præcis det med navnene er noget, man faktisk rigtig tit gør. Det gør også, at man kan se den enkelte hund måske lige vågne op og kigge tilbage på én med sådan et trykt blik på, at det her har du fuldstændig styr på, og du skal nok få os allesammen igennem det her. Så sandsynligvis, så er der ikke overdrevet specielt meget i det her klip.

Troels, fortæl om, hvad Alaska var for en størrelse i 1920'erne.

Jamen, Alaska var jo en del af den nordamerikanske vildmark, hvor Canada jo egentlig også hørte til. Men det var jo - og er stadigvæk - et gigantisk naturområde.

Når vi står i 1925, så at guldfieberen ligesom overdrevet, og man er ligesom i det, man måske kunne kalde for tømmermændsfasen. Guldforekomsterne er svundet ind, og nu skal man til at leve af tømmer, pelsjagt, kul og stadig også lidt guld. Så det er små samfund med meget hårdføre mennesker, som ligesom lever af naturens ressourcer.

Og så er det oprindelige folk, eller hvad vi kan kalde dem, indianere, og så rigtig mange tilflyttere, som er kommet på grund af guldet, men måske også på grund af andre ting.

Ja, folk kom jo primært for guld. 20-25-30 år inden det her foregik, der væltede det ind med mennesker fra hele verden, som håbede at finde den helt store guldgevinst. Det oprindelige folk havde jo været der i mange hundreder år og havde jo allerede fuldstændig styr på hele Alaska og havde kortlagt det hele og havde fortællinger om de forskellige steder. Og man havde også lavet et helt rutesystem rundt omkring, som lå de bedst mulige steder.

Altså slædehunderuter?

Ja, ja, lige præcis. Der var vinterruter, og der var sommerruter, hvor sommerruterne typisk gik gennem vandsystemer, gennem elve og floder. Og om vinteren var der nogle andre steder, der var mere optimale. Og dem kørte man simpelthen med hundeslæde.

Og det er også dem, som Seppala og nogle af de andre slædehundekuske kommer til at bruge nu, når de skal frem med vaccinen.

Ja, det er det, fordi Seppala og hans kollegaer, hvis man kan kalde dem det, var jo det, der bandt Alaska sammen dengang. Specielt om vinteren. Der kunne man kun transportere ting og mennesker rundt med hundeslæde.

Troels, ved vi, hvordan Seppala havner i Alaska? Altså, han er jo født, så vidt jeg husker, helt oppe i det nordligste Norge i Finnmarken, og pludselig så befinder han sig i Nordamerika.

Ja, Seppala rejser jo som helt ung til Alaska, sandsynligvis som alle de andre i håbet om at gøre den helt store guldgevinst. Men allerede da han kommer derover, opdager han hurtigt, at det kommer ikke til at ske. Han bliver ansat i... Han har allerede en god ven på det tidspunkt, som er derovre og driver en stor virksomhed. Og Seppala finder ud af, at han har et kæmpe talent for at køre hunde. Han har rigtig godt styr på teknikken, på grejet og ikke mindst det at motivere hunde til at køre hurtigt og køre langt og køre kontrolleret. Så Seppala bliver hurtigt topkøreren i området, som man henvender sig til og hyrer, hvis der skal køres rigtig langt. Og det giver ham også et enormt kendskab til hele Alaska i virkeligheden, hvor han jo nærmest dagligt kører ud på lange og ret farefulde ture. Og Seppala kører længere, end hvad der normalt er standard. Den almindelige hundekører ville måske køre 40-50-60 kilometer, men det var ikke usædvanligt, at Seppala på en helt almindelig dag var oppe at køre måske 100-120 kilometer. Og det gjorde ham til en eftertragtet herre i Alaska på det tidspunkt, for han var ligesom topkøreren, man kunne få fat i, hvis der skulle laves noget ekstraordinært.

Nu forestiller jeg mig næsten, hvad der så sker, da denne her epidemi rammer byen. Folk begynder at snakke om, at der er hvert fald én mand, vi skal have med ud i øde-

marken, ud for at hjælpe os, og det bliver Seppala. Og inden vi får sendt Seppala afsted, Troels, så kunne jeg lige tænke mig at høre om: Hvad er det her? Hvad er det for en epidemi? Hvad er det egentlig, den gør ved de her børn?

Jamen, man kan sige, børnene bliver jo ramt af det, der hedder difteri. Og nu er jeg ikke ekspert i sygdomme, men i korte træk kan man sige, at difteri er en form for meget alvorligt og nogle gange dødelig halsbetændelse, hvor halsen simpelthen svulmer op. Og infektionen kan også gøre, at hjerte og nervesystem bliver ramt og simpelthen går ned. Og så dør man simpelthen. Og det går hurtigt. Og det er den situation, man står i der lige i starten af 1925.

Og man har faktisk, så vidt jeg husker historien, så har man allerede syv år tidligere været ramt af en meget voldsom influenzaepidemi, der primært har ramt inuitterne eller indianerne meget hårdt. Op mod hundrede børn i Nome eller i landsbyerne omkring er blevet forældreløse. Så man er formentlig vanvittigt bekymret om, hvad der nu skal ramme byen.

Ja, for man havde det jo tæt inde på livet. Den indfødte befolkning, inuitterne, havde jo ikke nogen modstandskraft over for vestlige eller den hvide mands sygdom, så derfor havde man det jo tæt inde på livet og var klar over, at der skulle handles hurtigt, hvis vi skulle redde det her. Der boede på det tidspunkt cirka samlet 1.000 indbyggere i Nome, og derfor ville sådan en meget smitsom og alvorlig epidemi jo have katastrofale konsekvenser for byen.

Seppalas egen datter - hvor gammel er hun? - hun er jo også bosat i Nome.

Ja, det er hun. Hun er på det tidspunkt otte år, og hun blev aldrig smittet, men var jo i farezonen og kunne potentielt godt have været smittet. Man gik jo i karantæne, ligesom vi kender det fra hele Corona-epidemien i dag. Så er der skete aldrig noget. Men da Seppala senere tog ud på sin tur, så var det jo med den viden, at hans egen datter måske, mens han var afsted, var i kæmpe fare for også at blive smittet.

Og inden vi skal have sendt Seppala afsted, for nu skal vi ud på tur med Seppala, så kunne jeg godt lige tænke mig at spille et klip for dig, Troels. For det er sådan, at vi faktisk har fundet et, syntes jeg selv, stærkt klip med en ældre dame, der er fra Nome, og

som mindes tiden tilbage i 1925. Jeg ved ikke helt, hvornår klippet er fra, formentlig fra 70'erne og 80'erne. Hun sidder som gammel dame, Frida Larsson, og hun fortæller her, hvad det var for en stemning, der var i Nome.

"The schoolteacher told us that there is a serious sickness coming named diphtheria that will make your throat sore, give you a high fever, very high fever, you can even die from it. I'm telling you; our parents were worried. Everybody was worried. Because we didn't have no medicine for it until they brought it in. Everybody was worried."

Troels, vi skal på tur med Seppala. Fortæl om den stafet, der bliver orkestreret.

Ja, det kan vi hurtigt lige skal fortælle omkring, hvorfor man overhovedet laver denne her stafet. For da man står i 1925, og denne her dødsens farlige situation bryder ud i Nome, der bliver der holdt et stort møde, og der snakker man ligesom om de muligheder, man har for at få vaccinen frem. Og ret hurtigt går det op for folk, at vi kan ikke få det ind med skib, fordi havet er frosset til. Nome ligger ved kysten, men skibe kan ikke anløbe. Togsystemet fungerer simpelthen ikke så langt ud i vildmarken om vinteren, og flyteknologien er på det tidspunkt meget primitiv og kan slet ikke operere om vinteren. Man var allerede på det tidspunkt begyndt at snakke om, at slædehunde skulle udfases, og at det var en gammeldags ting, og hvad skulle man dog med dem? Og skal vi ikke bare flyve ting rundt og køre det rundt med tog i Alaska? Men da det hele ligesom brænder på, så har man ingen anden mulighed end ligesom at skaffe de 20 bedste hundekørere i hele Alaska, som hver især kører denne her vaccine frem mod Nome. Så det man gjorde var, at man sendte vaccinen op fra Anchorage i Alaska og kørte den så langt ud i vildmarken, man kunne med tog. Og derfra tog første kører over, og så var stafetten i gang.

Så vaccinen kommer frem fra Anchorage ind i ødemarken og langt over vestpå. Der stikker Seppala afsted fra Nome - han bor jo i Nome - og skal hente vaccinen. Det er noget med, at han ikke helt ved, at der faktisk er nogen, der er startet med at løbe ham i møde. Eller han er i hvert fald på det tidspunkt lidt i tvivl om, hvor han egentlig skal hente vaccinen. Hvordan er det, Troels?

Ja, der er jo ligesom blevet strikket en slagplan sammen omkring, hvem der skal køre hvor og hvor langt, og hvem der skal mødes. Men da Seppala først kører afsted og kø-

rer ud i vildmarken, så er han jo ligesom ikke mulig at kontakte. Så det er simpelthen ved at gå grueligt galt på et tidspunkt, da han skal mødes med en anden hundekører, der hedder Ivanov. De to er lige ved at køre fejl af hinanden ude i vildmarken, fordi Seppala simpelthen ikke ved, at Ivanov allerede er nået så langt vestpå. Så det er kun, fordi Ivanov er åndsnærværende nok til at råbe op, at "Jeg har serummet, jeg har serummet! Stop, stop, stop!" at Seppala simpelthen hører ham og vender spandet.

Altså, jeg bliver nødt til lige... Han har krydset Norton Sound, som er denne her bugt med usikker is én gang, skal over at hente vaccinen, Troels, og der - uden at han ved det - er der en mand på vej mod ham med vaccinen. Hvordan i alverden finder man hinanden midt i Alaskas ødemark i 1925?

Jamen, det kan vi jo igen takke hele netværket af stier for. For når man kører hunde generelt, og specielt når man gør det i vildmarken, så giver det mening, at alle bruger de samme spor. Og det her spor, der på det tidspunkt allerede havde været brugt i mange, mange år, i virkeligheden flere hundrede år tilbage... Så man bryder ikke nye spor. Det koster for meget energi, og det er for farligt, og sporene er i forvejen lagt de steder, der er bedst at køre.

Hvor meget ved vi om den scene, hvor Seppala og Ivanov skal møde hinanden?

Jamen, den er ret godt beskrevet i beretningerne fra dengang. Både Seppala og Ivanov har begge to fortalt historien mange gange til forfattere og journalister, der gerne ville høre den, fordi det jo var en af de mest dramatiske smuttere, der skete under hele stafetten.

Ingen GPS, ingen satellittelefoner, intet. To mand i ødemarken, der løber mod hinanden.

Ja, kun erfaring og held og kendskab til vildmarken og de stier, som man arbejdede i dengang, reddede faktisk det her.

Troels, fortæl, hvad der så sker. De mødes mirakuløst, får overbragt vaccinen, og så skal Seppala tilbage.

Ja. Seppala siger tak og farvel til Ivanov, som jo på det tidspunkt står med nogle ret grimme forfrysninger. Og så starter den hårde del af turen. Han har det valg, om han skal krydse Norton Sound, hvor forholdene bare i de timer, han har været væk fra det, er blevet væsentligt forværret. Temperaturen er faldet endnu mere. Vi er helt nede i måske 60 minusgrader. Der er meget hård vind og en meget, meget ustabil is med store sprækker, der har åbnet sig. Og intet er, som det var, da han krydsede det. Så Seppala og Togo må ligesom blande kortene igen og lægge en ny kurs tilbage over Norton Sound. For de har jo hele det her tidspres under sig. Det er selvfølgelig klart, at det ikke er sjovt at skulle køre den tur i mørke hen over et livsfarligt stykke hav. Men konsekvensen ville være at følge kysten og bruge en hel dag ekstra, imens at børn er dødeligt syge, og en vaccine ligger i slædeposen og risikerer at fryse til is og blive ubrugelig.

Hvad tror du, han tænker, Seppala?

Jamen, jeg tror, at en mand med Seppalas erfaring, han har nok taget en dyb, dyb indånding, og så har han tænkt, "Nu gør vi det her." Men jeg tror jo godt, at han har vidst, hvad han gik ind til. Og han har godt vidst, at han og hundene var i overhængende livsfare, da de kørte ud på det her. Så det må have krævet en virkelig hård psyke ligesom at køre ned fra kysten og begive sig ud på havisen. Og det må også have krævet meget af ham ligesom at holde hundene konstant motiveret og ikke lade den frygt, han eventuelt måtte have haft, smitte af på hundenes moral. For de må for alt i verden ikke finde ud af, at man måske i virkeligheden står på slæden og er ved at gå til i frygt og nervøsitet.

Minus 50 grader. Hvordan er det at køre slæde i sådan et vejr?

Jamen, jeg har faktisk aldrig kørt selv i så koldt vejr. Jeg har selv været med til at køre i temperaturerne, der lå i starten af fyrrerne.

Okay! Det er også dernede af.

Og selv det er meget koldt. Lige så snart vi når under en 30-35 minus, så bliver ting bare speciel, og de bliver ret svære at køre og bare overhovedet at være i. Risikoen for simpelthen forfrysninger, når vi når ned i 40'erne og 50'erne, og så tør vi slet ikke tænke

på 60'erne, er enorm. Hvis du tager en vante af, så er det et spørgsmål om nogle minutter, før du er i kæmpe risiko for at få forfrysninger. Materialer begynder at opføre sig mærkeligt. Specielt plastmaterialer bliver helt stive og knitrende. Vand fryser til i løbet af rekord fart. I vores tid er der meget elektronik, der holder op med at virke. Så hvis man er ude at køre i 50-60 minus, som Seppala jo gjorde og de andre kørere dengang, så er det fuldstændig nærmest surrealistiske og umenneskelige forhold, de har kørt under. Og det kostede jo også rigtig mange forfrysninger på de her kørere undervejs.

Hvad med hundene?

Jamen, hundene har jo også lidt, selvom at slædehundene jo er meget hårdføre og er bygget til det her. De har jo en speciel pels sammenlignet med en almindelig hund, hvor de ligesom har en uldpels og dækhår, og de har poter, der kan klare det her, så har det også slidt utroligt meget på hundene. Og flere hunde udgik også undervejs og måtte simpelthen sættes af rundt omkring på de forskellige steder, man hvilede ud, fordi de simpelthen ikke kunne mere eller havde fået skader eller var fuldstændig nedslidte. Så det har været ufatteligt hårdt både for Seppala og de andre kørere og ikke mindst for hundene, som jo ikke rigtig havde noget valg i det her.

Troels, Togo, hans fantastiske lederhund, som jeg tror, det hedder, er jo 12 år på det her tidspunkt og måske ved at være for gammel. Og Seppala insisterer på, at Togo skal med, hvis det her skal lykkes. Ved vi, hvordan Togo reagerer på de her mange, mange, mange kilometer?

Jamen, Togo gjorde jo, som Togo altid gjorde: Han stillede op. Og selvom han på det her tidspunkt var en gammel dreng, som nok havde gjort sit på Seppalas mange ture, når han var ude på opgaver for diverse mineselskaber og kunder og sådan nogle ting og havde kørt tusindvis af kilometer på det tidspunkt, så stillede Togo trofast op og var klar og var glad og fik motiveret de andre hunde til at tage samme tur.

Og så var det noget med, at han ville have skilt sig af med Togo som helt lille, da den var hvalp?

Ja, det er simpelthen det allermærkeligste ved den her historie, at Togo er en af alle tiders mest legendariske og fantastiske ledere hunde. Hans gener findes den dag i dag i

slædehunde rundt omkring, primært i Alaska. Men da han var hvalp, var han efter Seppalas mening for lille og for splejset, og han mente simpelthen ikke, at han ville kunne blive en ordentlig slædehund. Så Seppala var træt af ham, han var sur på ham, og han havde simpelthen tænkt sig bare at give ham væk som et kæledyr. Men Togo havde ikke en eller anden form for dybtfølt ønske og jernvilje, der gjorde, at han simpelthen bare ville være slædehund.

Hvordan gik det så, da han forsøgte at aflevere Togo til en eller anden?

Jamen, Togo stak simpelthen af, og så løb han rigtig mange kilometer hjem til Seppala.

Ved vi, hvordan han stak af, Togo?

Jamen, Togo sprang simpelthen ud gennem et vindue - det ved vi - som en stor hvalp og løb en lang tur først hjem til Seppalas skov og senere ud i vildmarken, hvor Seppala var i gang med at køre en tur. Og i starten var Seppala forbandet irriteret på ham og truede endda konen med, at nu skulle Togo aflives. Men efter noget tid så fandt han ud af, at han virkelig havde med en fantastisk hund at gøre. Og da han så også opdagede, at Togo havde et vanvittigt godt potentiale som lederhund, så tog han ham til sig, og pludselig blev det hans alltime favourite hund, som var hans et og alt og hans stjerne, som var med ham overalt.

Og så skal vi tilbage til Norton Sound, for nu skal han krydse den anden gang, Troels. Og det er dér, hvor... Jeg tror også, du har sagt til mig tidligere, at det her er simpelthen det mest dramatiske, det mest faretruende øjeblik, for isen er ved at sprække op.

Ja, det er der ingen tvivl om, fordi på det her tidspunkt har vaccinen været undervejs i nogle dage, og det er her, det ligesom skal afgøres. Seppala står på kanten på den forkerte side af Norton Sound og skal nu tilbage. Og som vi snakkede om før, var forholdene blevet væsentligt forværret i form af ustabil is. Og han kører så ud, og allerede efter kort tid kan han godt se, at havet har åbnet sig op og har simpelthen skabt en labyrint af våger og åbne stræk. Og han er simpelthen fuldstændig prisgivet, at Togo kan finde vej i det her. Og en dygtig lederhund har en evne til at finde gamle spor, nok sandsynligvis ved hjælp af lugtesansen. Så Togo gør alt, hvad han kan for at få snuden i sporet og få styret tilbage over Norton Sound, som jo åbner sig fuldstændig op og gør

det meget svært at passere. Men de har ikke noget valg på det her tidspunkt, for når man først er ude, så kan man ikke vende om. Så Seppala er fuldstændig prisgivet, at Togo kan finde vej, hvilket han ender med at gøre og får dem nogenlunde helskindet over på mirakuløs vis.

Og så kommer de over til en lille hytte, der ligger ovre på noget, der vist hedder Isaacs Point. Hvad er det for en hytte?

Isaacs Point er et sted, som var det naturlige sted at gå i land, når man havde krydset Norton Sound, hvilket man gjorde ofte dengang, hvis man var en rutineret hundekører. Og når man ligesom havde været ude på havisen og havde gennemgået en masse strabadser, så var det naturligt, at man lige tog en hviler. Nogle gange ville folk værre i hytten i mange dage og ligesom komme sig og få noget at spise, få hvilet ud, få plejet hundene. Men da Seppala kommer frem, så er han jo drevet af det her med, at nogen skal reddes - måske endda også hans egen datter, som han jo ikke aner om har fået smitten. Det må ligesom have plaget ham i baghovedet konstant og motiveret ham ekstra for at få det her til at lykkes. Så stik mod forventning og stik imod den plan, der er lagt, så vælger Seppala bare lige at tage et lynhurtigt hvil på et par timer, hvor han får kastet noget mad i hundene og nok lige får en lille skraber selv. Og så begiver han sig ud på det, man kan kalde stafettens bjergetape. Og der skal Seppala op og krydse op over det bjerg, der hedder Little Mount McKinley, som er en del af et helt bjergmassiv, hvor han på en kort distance på cirka 13 kilometer tilbagelægger 1500 højdemeter, hvilket er ret meget, specielt under de her forhold.

Det lyder helt vanvittigt på en hundeslæde.

Det er vanvittigt, og det er meget teknisk svært at ligge og køre i bjerge. Det giver selvfølgelig sig selv, at hvis man kører på en flade, hvor der bare er sne, og man bare kører ligeud, er det nemt. Men her skal han jo styre gennem en labyrint af klipper og i meget høj fart køre ned og manøvrere udenom klippestykker og farlige partier. Han skal ikke køre ud over udhæng og styrte ned i afgrunden. Og når han ligesom er kommet ned fra et parti, så går det opad. Og en tung slæde skal skubbes. Og det gør, at han jo skal bruge enorme kræfter på at skubbe slæden og samtidig også køre i noget af det teknisk sværeste, hvor han hele tiden risikerer at vælte eller falde af slæden og blive efterladt alene i bjergene i 50 minusgrader.

Hvad sker der, hvis man ryger af slæden, Troels? Så tænker jeg, så fortsætter det der hundespand bare ud i the wilderness.

Det er lige præcis det, det gør. Fordi når man lærer at køre hunde, så er det, man får at vide på dag ét: Hold for Guds skyld altid fast på slæden, fordi det er ikke sikkert, at hundene stopper. Så man risikerer simpelthen at ligge alene efterladt i sneen ude i vildmarken uden noget som helst og så se et spand, som forsvinder ud i horisonten. Så derfor må Seppala have været enormt fokuseret på ikke at vælte, ikke at falde af og få styret denne her slæde gennem alle de her meget teknisk svære og krævende passager.

Og vejret bliver ikke bedre. For jeg tror, det passer rigtig fint, det her sidste lydclip, vi skal have fra filmen Togo, hvor de er kommet op over bjerget. Det flader ud. Det er blevet endnu koldere, endnu mere stormende. Og det lader til, at han ved at blive sneblind og i hvert fald ikke overhovedet kan se noget eller orientere sig - Seppala - og derfor sætter han sig på hug foran Togo og beder ham om at finde vej. Prøv at lytte med en gang:

"Togo, I'm sorry, I can't help you. I can't see. We need to get to the next roadhouse. Take us to Big Joy. I know you can. I know you can. Good dog. Good dog."

Var det sådan det foregik, Troels?

Jeg ved faktisk ikke, om Seppala virkelig var blevet sneblind. Men jeg ved, at filmen Togo er blevet produceret også for at være meget historisk korrekt i forhold til mange andre af Disneys hundeslædefilm. Så der er en stor sandsynlighed for det. Men lige meget hvad, så må Seppala på det her tidspunkt af ruten have været fuldstændig udaset. Han har nok ikke haft mange kræfter tilbage efter at have været ude i flere dage i de her forfærdelige vinterforhold.

Han har kørt 400 kilometer, husker jeg. Eller mere måske?

Ja, på det her tidspunkt har han nok rundet cirka 400 kilometer. Vi skal tænke på, at de andre kørere i denne her stafet typisk kører 40-60 kilometer, og så kunne de ligesom hvile ud, og de kørte på stræk, som var betydeligt lettere at køre på end det, som

Seppala havde været igennem. Så Seppala har på dette tidspunkt været fuldstændig udkokset og har nok ikke haft meget krudt tilbage. Og det viser i virkeligheden det her med, hvor afhængig man er af denne her lederhund i et spand. For det er den, der ligesom - sammen med køreren selvfølgelig... Men det er hunden, der får tingene til at ske.

Jeg ved, du også selv har sådan en erfaring, sådan en meget stærk oplevelse for dig, Troels, af det her samarbejde mellem dig og din førerhund.

Jamen, det er rigtigt. Jeg har prøvet at være faret lidt vild i fjeldet midt om vinteren og drøner derudaf ned ad en fjeldside. Og pludselig stopper min lille lederhund Honey op og nægter at køre videre og svinger til siden. Og min automatreaktion var at begynde at skælde lidt ud og få hende til at fortsætte. Og da hun nægter det gentagne gange, og jeg så går op og kigger, finder jeg ud af, at jeg har været ved at køre os alle sammen ud over et stort udhæng, hvor der under det var et 8-12 meters rent drop ned på klipper. Jeg kunne ikke se det her på nogen som helst måde, og det tror jeg faktisk heller ikke måske at Honey kunne. Men hun havde nok på fornemmelsen, at noget var ved at være galt. Og der vil jeg sige, at der var jeg i hvert fald glad for at have en rigtig dygtig og rutineret lederhund, der havde denne her sans for, hvor man ikke skulle køre hen, og hvordan tingene i virkeligheden skulle gøres.

Troels, jeg skal læse en lille ting op for dig. Nu laver vi lige en ordentlig afstikker fra Seppala, fordi jeg for ikke alt for lang tid siden faldt over det her - synes jeg - utroligt smukke citat fra en fyr, du formentlig kender: danske polarforsker Lauge Koch, som også har beskrevet den her respekt og det her samarbejde mellem mand og hund. Prøv at hænge med en gang:

"Vi havde den i tid rig lejlighed til at studere dødsfrygt. Hver dag måtte vi skyde et par af vor hunde, og hver dag fik hundene mindre og mindre proviant. Jeg kender intet, om jeg så må sige, mere menneskelig dyr end eskimohunden, og jeg kender intet dyr, man kommer på nærmere hold. Det er, som om man kan følge, hvad dyret tænker, og vi hundekuske præger vores hundespand i sådan en grad, at man ved mere om end mand, når man har kørt hans hundespand en eftermiddag, end man ved om ham, når man har været sammen med ham i otte dage. Hele en mands karakter afspejler sig i hans hundespand."

Det er så smukt skrevet.

Ja, og det passer jo faktisk virkelig godt på det her forhold, man får til hunde. Når man kører meget, så har man tit taget imod hundene, da de blev født, fra deres mor og har stået med dem som bittesmå hvalpe. Man har set dem udvikle sig, man har set dem arbejde. Så man følger faktisk ofte en hund nærmest fra vugge til grav. Og man kender hunden ud og ind og kender dens mindste personlighedstræk og ved, hvordan den bedst arbejder i spandet og hvilke andre hunde, den for eksempel passer godt med, og hvornår man skal bruge den og i hvilke situationer. Så det er meget præcist ramt i det citat, du læser op her.

Troels, vi skal tilbage på slæden. Seppala er sneblind eller ej på vej mod den sidste hytte, hvor der er nogen, der venter, fordi han skal give stafetten videre efter den længste tur. Kan du fortælle, hvad der sker, når han får afleveret stafetten, og de i Nome jo stadig står og venter på, hvad foregår der ude i ødemarken? Kommer der nogen med denne her vaccine?

Ja, på det her tidspunkt er vi jo ret tæt på Nome. Og Seppala får langt om længe efter sine mange strabadser afleveret vaccinen til de sidste folk. Og til sidst er det faktisk en anden nordmand, der hedder Gunnar Kaasen, som er flyttet til Alaska nogenlunde samme tid som Seppala, som kører det sidste stræk og ankommer om morgenen.

Det er hans gode ven.

Det er hans gode ven og ansatte, som har lånt nogle af Seppalas hunde til det sidste stræk. Og han kører så ind i Nome med vaccinen, som har det godt, som så kan blive givet videre til byens læger og sygeplejersker. Så han kører ligesom ind i Nome og bliver dagens helt i skysovs, Gunnar Kaasen.

Og inden jeg vil spørge dig om, hvad de så siger i landsbyen, så har vi dagens sidste lydbid, og det er faktisk et originalt klip fra 1925, hvor en amerikansk radio - det blev jo fulgt overalt i USA - fortæller, at nu er vaccinen kommet frem til Nome. Prøv at lytte med en gang:

"Early this morning, Gunnar Kaasen and his lead dog Balto mused the last few frozen miles into the plague-ravaged township of Nome in the far north of Alaska. Working in

relays, twenty dog teams have rushed the serum in a record-breaking five and a half days across..."

Togo og Seppala - hvordan bliver de modtaget? Nu står en by og venter på vaccinen. Det er Kaasen og Balto, der kommer frem.

Ja, Seppala og Togo ligger jo et stykke bagud i vildmarken ude i en hytte og slikker deres sår og hviler ud og er der en uges tid, inden de senere hutler sig tilbage til Nome. Men Gunnar Kaasen bliver jo modtaget som USA's nye nationalhelt. Takket være radioen, som jo på det tidspunkt er et helt nyt medie, som alle bruger, så har denne her historie spredt sig til hele USA, hvor alle sidder og bider negle og følger med i, om det her vanvidsprojekt rent faktisk vil lykkes. Og det gør det. Så der bliver meget hurtigt rapporteret og telegraferet ud, at nu er denne her hundekører Gunnar Kaasen og hans heltemodige hund Balto kommet ind i Nome og har reddet byens borgere og primært børn fra at gå under i difteri.

Og jeg ved, du har en anekdote på Kaasen, som måske, måske ikke, søgte denne opmærksomhed.

Ja, der fulgte jo meget berømmelse og faktisk også penge og prestige med i ligesom at være den, der kom i mål. Så historien går jo på, at Gunnar Kaasen faktisk var næstsidste mand, der var afsted med vaccinen, men i det han lige kommer frem om natten til den sidste mand, Ed Rohn, som skulle have været den, der kørte de sidste 20-30 kilometer ind til Nome, så valgte Kaasen stik mod planen bare at drøne videre og drøne videre til Nome og snuppede al ære og berømmelse, hvilket jo gjorde, at Ed Rohn senere var rigtig sur. Gunnar Kaasen påstod så til sin dødsdag, at det var, fordi Ed Rohn lå i sin hytte og snorksov og i virkeligheden ikke var klar, og at han bare var nødt til at drøne videre.

Og hvad siger Ed?

Ed mente jo, at Gunnar Kaasen bare var kørt forbi, mens han stod klar, for at snuppe hele den berømmelse, som man jo godt vidste ville komme. Og det var de faktisk uvenner over resten af deres liv.

Og ved vi noget om Seppala og Kaasens forhold? De to gode venner, som lige pludselig... Den ene får så meget opmærksomhed og den anden bliver eller mindre glemt. Seppala bliver glemt.

Ja, Seppala er jo i virkeligheden den rigtige helt i denne her fortælling. Men tilfældet og pressen og medierne endte jo med at gøre Gunnar Kaasen til helten, fordi det jo bare tilfældigvis var ham, der kom ind. Og det var Seppala sur over resten af sit liv - ikke så meget på sine egne vegne, for han var en ret beskeden herre, men han var sur på Togos vegne, fordi han mente, at den lederhund, som Gunnar Kaasen havde lånt af ham, der hed Balto, fik al æren. Og i dag er det sådan, at alle amerikanske skolebørn bliver undervist i det her, og de kender Balto. Balto blev en nationalhelt. Der står en statue rejst af ham i Central Park i New York. Jeg har selv været ovre at se den. Og det var Seppala sur over. Så deres forhold var ikke godt bagefter, også fordi Gunnar Kaasen endte med at turnere rundt i flere år efter, denne begivenhed fandt sted, og blev tilbudt filmroller, reklamejobs og fik store pengebeløb for det, han havde udrettet. Og han havde jo slet ikke været i nærheden af at gøre det samme, som Togo og Seppala havde.

Balto røg i cirkus, så vidt jeg husker.

Ja, faktisk er det lidt en skrækkelig historie, fordi da Gunnar Kaasen blev træt af at turnere rundt som nationalhelt i USA nogle år efter, ville han gerne hjem til Alaska igen, men han stod jo med Balto og de andre hunde, han havde haft i sit spand. Og dem solgte han simpelthen bare til højstbydende. Og det endte så tilfældigvis med at være en fyr, der havde det, man dengang kaldte et freakshow i Los Angeles, Californien, hvor hundene blev fragtet til og så stod lænket som sådan en ting, man kunne komme ud at se for sjov.

Åh nej!

Heldigvis var der så en forretningsmand fra Cleveland, der hørte om denne her grumme skæbne, som Balto og hans kollegaer var endt i. Og han lavede så en indsamling i Cleveland for at frikøbe Balto, der så endte sine dage i en luksustilværelse med røde bøffer og massage på ryggen i Cleveland Zoo, indtil han døde i 1933.

Ha ha! Hold nu op. Ved man, hvad der skete med Togo?

Jamen, Seppala og Togo tog også i de første par år, efter det her var overstået, rundt i USA og blev hædret. Faktisk var det sådan, at Togo endte med at få en guldmedalje af selveste Roald Amundsen, som jo godt havde set, hvad der var foregået, og havde den viden og indsigt og godt vidste, hvem der var den sande helte i det her. I årene efter gik Seppala ind i hundeslædeløb, hvor han kørte om penge og var dygtig. Han vandt en olympisk sølvmedalje i '32 i hundekøring, som var en demosport i det år.

Wauw!

Og senere i sine sidste år og resten af sit liv levede Seppala af at avle hunde, blandt andet baseret på Togo.

Og derfor, som du sagde tidligere, så er hans gener spredt ud over store dele af Alaska nu.

Ja, og har man lyst til at se Togo, så står han faktisk udstillet og udstoppet i Alaska, hvor han står og stadig bliver set af mange mennesker i dag.

Troels, jeg ved, at det var vigtigt for dig også at kunne fortælle denne historie i dag, fordi det var Balto og Kaasen, der i deres samtid og i årene, der fulgte, var de store helte. Men du mener jo som mange andre eksperter, at Seppala og Togo burde have fået opmærksomheden, men også at inuitterne, altså de oprindelige folk, også burde få større respekt og opmærksomhed på sig, fordi det man fulgte var deres ruter og deres spor og så videre. Prøv at fortælle lidt om det.

Ja, helt klart. Da man stod '25 var der jo slet ikke skik for, det var ikke kutymen, at man overhovedet anerkendte de oprindelige folk, som jo havde levet i århundreder i Alaska. Men det var faktisk sådan, at de havde kortlagt hele rutenetværket, som senere dannede grundlag for blandt andet serumstafetten. Og uden det arbejde... De må have lagt et benhårdt arbejde ned, som har taget århundreder, i at opbygge et netværk af stier, hvor de har været ude at finde ud af, hvor var de bedste steder at krydse elve? Hvordan skulle man krydse bjerge? Hvor var de bedste steder at gå i land på Norton Sound? Så Seppala og Togo og Gunnar Kaasen og alle de her helt op til i dag skylder simpelt hen

de mennesker så meget, fordi uden den viden og det benhårde arbejde, de har lagt i det, så ville der ikke være et netværk af stier i Alaska og Canada i dag.

Og mange af de slædehundekuske, der også var med i denne stafet, var jo - så vidt jeg husker - også oprindelige folk og inuitter.

Ja, det var det. Og det var heller ikke noget, som overhovedet blev hverken omtalt eller anerkendt dengang.

Og som filmen egentlig heller ikke bruger så meget tid på, desværre.

Nej, det synes jeg ikke. Til gengæld syntes jeg, at filmen, som man bør se, hvis man interesserer sig for det her, virkelig viser, at det var Togo og ikke Balto, som var den ægte helt i denne her fortælling.

Afslutningsvis, Troels, fortæl om det her Serum Run, der faktisk bliver afholdt... Jeg ved ikke, er det hvert år, det bliver afholdt? Der er jo et hundeløb hvert år.

Ja, og det er faktisk verdens største kommercielle hundeslædeløb. Iditarod, kalder man det, og det har kørt siden '73, hvor nogle folk i Alaska besluttede sig for at genskabe nogle af de her gamle ruter, hvor serumstafetten var en del af det. I dag kører man om ret store pengepræmier. Man kan vinde op til 50.000 dollars for at være første mand over målstregen.

Følger den Seppalas gamle rute, eller hvad er ruten?

Ruten er en af de helt oprindelige spor, som egentlig var en fragtrute også tilbage før Seppalas tid, som stammer fra guldgravertiden. Og inden da blev den jo brugt af inuitterne. Men det er 1500 kilometer, man kører. Hele serumruten var lige over 1000 kilometer, og i dag kører man cirka de her 1500 kilometer under samme virkelig barske vinterforhold på omkring otte til ni dage.

Og det er noget med, at nordmændene stadigvæk ligesom dengang for 100 år siden styrer showet. Eller hvordan er det?

De er jo lidt irriterende, de nordmænd, når det gælder vinter og barske forhold og hundekøring. Siden 2003 har nordmænd vundet det her løb fire gange, og det er vel at mærke med betydeligt færre ressourcer, sponsorer, antal af hunde, grej og sådan nogle ting end de meget professionelle hundekørere, som bor og arbejder i Alaska og kun arbejder for at vinde kommercielle hundeslædeløb. Så har der simpelthen været en flok af fuldstændig seje nordmænd, som typisk har haft det som deltidsbeskæftigelser, at de er taget hele vejen til Alaska med en relativt lille flok hunde og har domineret de her løb. Det er jo fantastisk.

Det er helt utroligt. Troels, for at slutte Seppala af: Kan du huske, hvad der skete med ham sådan efter det her løb og hans tid, hvor han får avlet Togo ud, så vidt jeg kan huske. Kommer han tilbage til Norge?

Nej, det gør han aldrig. Seppala begynder jo at leve af at vinde hundeslædeløb, hvilket han jo var ret god til, og at sælge hunde. De var jo en handelsvare, der var i høj kurs, specielt hvis de havde Togos gener i sig. Og Seppala flyttede senere til Seattle nede i Washington State, længere sydpå i mainland USA, hvor han døde et godt stykke oppe i firserne.

Og med de ord, Troels, tusind tak, for at du gæstede Den Yderste Grænse i dag. Tusind tak for din historie.

Selv tak.

Den Yderste Grænse er produceret af Kontoret Juhl og Brunse for Nationalmuseet og Radio LOUD med Bjørn van Overeem som sikker kaptajn bag lyden. En særlig tak til Alaska Film and Video Production Resource og Arktisk Institut. Find serien på www.vorestid.dk eller dér, hvor du normalt finder dine podcasts.